

Sanat Tarihinden Tarihe... Bizanstan Osmanlıya... Bilimden Kültüre... Semavi Eyice

Sanat tarihi, sanatla bilim arasında köprü görevi yapan, her ikisini de kucaklayan bir bilim dalı. Geçmişin güzelliklerini günümüz insanlarına ulaştırmak ise sanat tarihçilerinin üzerlerine aldıkları zor bir görev. Yıllarını sanat tarihine ve İstanbul'a vermiş olan Semavi Eyice, Türkiye'ye 'Bizans'ı öğreten, Bizans ve Osmanlı sanatıyla ilgili çalışmalarıyla bir dönemin tarihine ışık tutan bir bilim adamı.

BİR DÖNEME İMZASINI ATMIŞ Roma İmparatorluğu'nun doğu bölgesi Bizans ve onun başkenti Konstantinopolis; yine bir döneme imzasını atmış Osmanlı İmparatorluğu ve onun başkenti İstanbul... Tarih derslerinde bu imparatorlukların askerî ve politik yaşamlarını öğrendik, oysa bize onların kültürel yapısından çok sözedilmedi. Prof. Dr. Semavi Eyice, Türkiye'de Bizans sanatının tanınmasında ve bunun Osmanlı sanatıyla karşılaştırılmasındaki çabalarıyla, bize sözü edilmeyen o kültürel yapıyı gözler önüne serdi. 73 yıllık yaşamına sığdırdığı

sayısı yüzlerle ifade edilen kitap ve makaleleri bir dönemin Bizans sanatını ortaya koyduğu gibi, Eyice'nin tam bir İstanbul âşığı olduğunu da gösteriyor. Oysa bundan yaklaşık yüz yıl önce Amasra'nın köklü denizci ailelerinden biri olan Eyiçoğullarına mensup dedesi, İstanbul'a gelmek istemeseydi Semavi Eyice'nin İstanbul aşkı hiç başlamayacaktı. Semavi Eyice, dedesinin bu kararını ve ailenin o tarihten sonraki yaşantısını şöyle anlatıyor: "Dedem, 'Hanım' diyor, 'bizim üç oğlumuz var; buradan çıkalım. Bu çocuklar burada kalırsa ya balıkçı olurlar ya da kayıkçı; biz İstanbul'a gidelim.'"

Dede Eyice, bu karardan sonra karısı ve üç oğluyla İstanbul'a gelir ve o dönemde Amasra'dan İstanbul'a gelen diğer hemşehrileri gibi Cibali, Küçükpazar yöresine yerleşirler. Dede Eyice'nin marangozluk ve dülgelik yaparak ailesini geçindirmeye başladığı bin sekiz yüz doksantı yıllardır o yıllar. Çocuklar da okula başlamıştır. Semavi Eyice'nin babası olan büyük oğul Mehmet Kâmil bahriye mektebine, büyük amcası olan ortanca oğul tıbbiyeye başlar. En küçük oğulsa bir süre sonra okul çağı geldiğinde bahriyeye girecektir. Bir süre sonra Mehmet Kamil bey, Amasra eşrafından Hacı

Amasra'nın ileri gelen ailelerinden Eyiçoğulların birgün İstanbul'a gelmeye karar vermeselerdi Semavi Eyice sanat tarihçisi değil dedeleri gibi balıkçılık yapacaktı. Soldan sağa Ninesi, dedesi, annesinin babası, babası Mehmet Kamil ve annesi.

İbrahim bey'in kızı Hatice Hanım ile evlenir. "Anne tarafından dedem kafasında sarığı olan fakat bir o kadar da cumhuriyete destek veren ve son nefesine kadar o kasabada cumhuriyeti müdafaa eden bir kişiydi." Mehmet Kamil bey bir süre sonra Cibali'den ayrılır ve Kadıköy'e taşınır. Karısı ve iki oğluyla birlikte, gelecek günlerini Kadıköy'de geçirmeyi planlamaktadır. Fakat o günlerde Haydarpaşa'da çıkan bir yangın, ailenin yeni kurduğu evlerinin yanmasına neden olacaktır; yangını sıkıntılı yıllar izler. Mehmet Kamil bey, çocuklarının okuma çağı geldiğinde, o yıllarda az rastlanır bir ileri görüşlülükle, çocuklarının yabancı dil eğitimi yapan bir okula gitmesini ister. Bu karar üzerine Semavi Eyice Saint Louis ilkokuluna, ağabeyi ise Saint Joseph'in ilkokul bölümüne devam etmeye başlar. Bu yıllarda Deniz Kuvvetleri'nden emekli olan Mehmet Kamil Bey, deniz işletmeciliği, kaptanlık, liman idaresi, 1928 yılında Van Gölü'ndeki küçük tersanenin amirliği gibi görevler yüklenir. Bir süre sonra yurt çapında başlayacak bir kampanya Semavi Eyice'nin öğrenim yaşantısını etkileyecektir. O günlerde yabancı okullara karşı bir kampanya başlatılmıştır. Bunun üzerine bir süre sonra kapatılma aşamasına gelinek Saint Louis ilkokulundan ayrılan Eyice, ağabeyinin yanına Saint Joseph'e devam etmeye başlar. "Evimiz Kadıköy'deydi. Benim çocukluğum ve gençliğim Kadıköy'de geçti. Saint Joseph'te dersler erken saatte başlardı. Biz, ağabeyimle birlikte Moda'ya yayan giderdik; öğleyin yemek için eve gelir, sonra geri dönerdik. Akşam eve geldiğimizde hava kararmış olurdu. Ben dördüncü sınıfa kadar yabancı okulda okuduktan sonra babam 'Bu işin sonu kötü, yabancı okulları kapatacaklar' dedi; ben Galatasaray'a geçtim ve 1943'e kadar Galatasaray'a devam ettim."

Semavi Eyice'nin eski eserlere olan ilgisi ilkokul yıllarında başlar ve sonraki yıllarda da devam eder. Ortaokul ikinci sınıftayken bir öğretmenin sınıfa dağıttığı tarihte önemli savaşlar konulu ödevde İstanbul'un kuşatması konusu Eyice'ye düşmüştür. "Ben İstanbul'un muhasarasını öğrenmek için kitaplar karıştırmaya başladım. Rahmetli doktor amcam da tarihe meraklıydı. Doktor olmakla beraber epeyce kitabı vardı. Ben ondan Mamboury'nin Fransızca Seyahat Rehberi'ni aldım. Surların yapısını ve mimarisini bu kitaptan tetkik ettim; oturdum bir ödev

Semavi Eyice'nin Saint Louis ilkokulu'na devam ettiği yıllardan bir resim, 1930.

yazdım. O seyahat rehberinin sayfalarını karıştırırken camiler ve kiliseler de ilgimi çekmişti. O günden sonra ben yola çıktım. Nişantaşı'nda oturan Ahmet adında canciğer bir arkadaşım vardı. Onunla beraber bir tramvaya bindik ve İstanbul'u keşfe çıktık, cami, kilise, ne varsa dolaşıyorduk. Dolaşırken elimdeki kağıtlara bir takım notlar alıyordum."

Boş vakitlerini ve tatillerini İstanbul'u gezmeye ayıran Eyice'ye artık Mamboury'nin kitabı yeterli gelmemektedir. Mamboury'nin kitabının bibliyografyasını çıkarır ve almak istediği kitapların bir listesini yapar. "Bugün bu kitapla-

Eyice, Ortaokul yıllarında, 1937-1938. Kitaplara ve İstanbul'a merakı bu yıllarda başlar.

ra bakıyorum da dehşete düşüyorum. Şimdi milyonlar değerinde olan bulunması imkansız kitaplardı. Ben bu kitapların bir listesini çıkardım ve Hachette kitabevine gittim. Hachette'deki adamlar bu kitaplar burada bulunmaz dediler. Bunun üzerine ben Yüksekaldırım'a gittim. O zamanlar eski kitap satanlar Yüksekaldırım'da bulunuyordu; dolaşmaya başladım. Kuledibi'nin karşısında bir tane bina vardı, onun alt katı kitapçıydı. Orada çıtı pıtı bir Rum kıza vardı; elimdeki listeye baktı, o da şaşırıldı. Biraz daha yaşlıca olan ağabeyine seslendi. Ağabeyi geldi, listeye baktı; 'Bunları kimin için arıyorsun?' diye sordu. 'Kendim için' dedim. Sonradan onunla çok iyi dost olduk. Adı Patriarkhis idi ve o da Bizans meraklısı idi. Hatta sonraları Bizans üzerine makaleler de yazdı. Ben o gün aradığım kitapların hiçbirini bulamadım."

Bu tarihten sonra Semavi Eyice'nin içine bir kitap kurdu girmiştir artık. Yüksekaldırım'daki, Bayezid'deki birçok kitapçıyla tanışır. Sürekli kitap almakta ve İstanbul'u dolaşmaktadır o günlerde. Bu arada sık sık Hachette Kitabevi'ne uğramakta ve Fransızca yayınları takip etmekte, elindeki paraya göre bunları satın almaya çalışmaktadır.

"Bütün kitapçılar beni tanıdılar. Ben boş vakitlerimde onların dükkanlarına sırayla giderdim; oturur sohbet ederdik. Hepsisi de kültürlü insanlardı- sonradan birtakım ayaktakımı türedim. Hatta ben bir ara Yapı Kredi için yaptığım bir konferansta bu kitapçıları anlattım. İçlerinde

Eyice, lise yıllarında Berlitz Dil Okulu'na giderken, 1942.

Semavi Eyice, İkinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru İsveç'ten bindiği bir Kızılhaç gemisiyle İstanbul'a döner, 1945.

bir Yerasimos vardı, dükkanı Alman klübü Teutonia'nın karşısındaydı. Ben o sıralarda Patrik Konstantin'in İstanbul üzerine olan bir kitabını arıyordum. Kitabın as-

lı Rumca'dır, sonra Fransızca'ya çok sonraları da İngilizce'ye çevrilmiştir. Gittim Yerasimos'a, 'Sende Constantiniade var mı?' diye sordum. 'Yok ama bakanz' dedi.

O günlerde kitap meraklısı bir hocamız vardı; bana Constantiniade'a bir liradan fazla verme dedi. Bir gün yine Yarosimos'a uğradım, bana Constantiniade'ın tertemiz, pırl pırl bir nüshasını gösterdi. 'Kaç para?' dedim, '3.5 lira' dedi. Kafam kızdı. 'Sen benden bu kitabı istiyorum diye çok para istiyorsun almıyorum!' dedim kızdım ve bir daha onun dükkanına gitmedim. Aradan aylar geçti. Bir yılbaşı gecesi ben bir akrabamızda misafir kalmıştım. Önce sinemaya gitmiştik, sonra da ben orada kalmıştım. Ertesi sabah, İstiklal caddesinde vitrinlere baka baka eve dönüyordum. Yılbaşı ertesi olduğu için her yer sessizdi. Draperi Kilisesi önündeki fotoğrafhanenin vitrinlerine bakıyordum ki biri bana 'Yeni yılını tebrik ederim' dedi ve elini uzattı. Döndüm baktım, Yerasimos'tu. İhtiyar adam, elini sık-tım... Ondan sonra dükkanına gittik. Bana, 'Ne istiyorsan ver' dedi ve o kitabı verdi. Kitap sağlamak hususunda hiçbir vakit unutamayacağım biri de Bayezid'de

Nasıl Çalıştı, Nasıl Yarattı?

Mahmut H. Şakiroğlu
Prof. Dr. Ankara Üniversitesi, DTCF Tarih Bölümü

İstanbul üzerine araştırma yapmak isteyen, burada bulunan her bir tarihi eser üzerinde çalışmak arzusunda olanların karşısına çıkan kişi Semavi Eyice'dir. Bu bir rastlantı değildir. Henüz bir ortaokul öğrencisi iken eline aldığı fotoğraf makinesi ile tarihi eserleri ziyaret eden ve kalıntı üzerine incelemelerini derinleştiren birisidir. Bu çalışmalar sırasında İstanbul büyük bir değişim içinde bulunuyordu. Yeni kurulan Cumhuriyet rejimi, Anadolu'dan hızlanarak gelen göç hareketi, eski yerleşim yerleri üzerinde büyük bir değişim yarattı. Gerçi İstanbul daha Bizans Devleti döneminde bile büyük bir genişleme içine girmiş, ilk kurulduğu tarihi yapıya sığmayıp Boğaziçi'ne ve hatta Adalar'a kadar uzanmıştı.

Bu arada Karadeniz ve Marmara Denizi'nde aktif ve hareketli ticari faaliyet gösteren Cenova Cumhuriyeti ile Venedik Cumhuriyeti kalıcı eserler bıraktılar. Galata yöresinin kurulması Cenova Cumhuriyeti'nin faaliyetinin bir uzantısı olup, Bizans başkenti sınırları içinde Venedik'li vatandaşların yaratıkları ticarethaneler, kiliseler, idare binaları her bir tarih evresinde etkili olurlar. 29 Mayıs 1453 günü gerçekleşen Türk fethi bu yöreye bir hareketlilik getirdi. İşte bu gelişme her bir müteahhis tarafından detaylı olarak incelendi ise de, bir bütün olarak ele alma şerefi Semavi Eyice'ye aittir. Her bir tarihi kalıntı ve eğer iz kalmamış ise kitaplara geçen bilgiler eserlerinde yer alır. Bu sayede bir Bizans kilisesi ile ilgili satırları okuyan birisi kendisini zaman tünellerinden geçip, çok kısa bir zaman zarfında Türk devrinde bulur; özellikle ihtisas sahibi olduğu "Camiye çevrilmiş Bizans kiliseleri" Türk idaresinde özel bir yer tutan manastır ve sair binalar konularını okuyanların hiç ummadıkları bilgiler ile karşı karşıya kalmalarını sağlar.

Bu kalıcı bilgilerin sağlanması, Prof. Semavi Eyice'nin kitap severliğinden kaynaklanır. Gerçek anlamda bir bibliyofili olan sayın profesör, ilk gençlik yıllarından itibaren yarattığı özel kütüphanesinde ihtisas ve merakı ile ilgili eserleri toplamıştır. Bu toplama, geliştiği güzel değil, geliştirdiği konular ile sıkı bağlantılıdır. Bu becerisini şimdi emeklilik yıllarında bile devam ettirmekten geri durmaz.

Takip ettiği ilmi kitaplar her ne kadar haberi olduğu eserlerden istifade edilip kaleme alınmışsa da, her bir kitabın ve derginin içinde kendisi için yararlı bilgiyi hemen görür ve tedarik eder. Soruları bir konuyu önce hafızasına güvenip aydınlığa kavuşturur ise de, muhakkak bibliyografik kayıtları eksik etmeden haber verir ve yönlendirir; araştırmalarında da bunu yansıtır. En sade bir çeşme üzerinde sürdürdüğü araştırmasında konu ile ilgili en küçük notu ihmal etmez ve dipnotlarında belirtir. Bu aşamada şahsi müşahadesini hiç bir zaman eksik etmez ve çok sene evvel gördüğü bir kalıntıyı, inceler ise, kaleme aldığı sırada asla ihmal etmeden yerinde görür ve en son durumu hakkında bilgi verir. Bu eserlerin çoğu kayboldu ise de, umulmadık bazı eserlerin yeniden ihyası, eserlerine yansıyan hususlardır.

Eserler üzerine çalışanlar için de özel araştırmalar neşretti ve halen de elinde zengin malzeme bulunmaktadır. İstanbul'un tarihi geçmişi için yaratmada katkıda bulunan hattâ Mimar Sinan başta olmak üzere, büyük bir monografi hacmindeki Mimar Kasım Ağa yazısı (Belleten 43/172 (Ekim 1979) s. 767-808), bânileri nasıl takdir ettiğini içerir ve ayrıca bu yapıları incelemiş olan E. Mamboury, P. Schweinfurt, Ali Saim Ülgen, Mehmet Ziya, Mehmed Raif, A. L. Gabriel, E. Tekiner, Reşad Ekrem Koçu onun kalem sayesinde yaratılan sayfalarda, sonraki nesillere aktarılmıştır. Eser olarak da Bizans sanat yapıları, Türk devrinde yaratılan Fatih Külliyesi, Bayezid Külliyesi, Halic, Telgrafhane, Bedestenerler ve bunlar arasında özel bir yer tutan Elçi Hanı, çok değişik belgeler ile araştırılmıştır ve hepsinin üstünde Ayasofya'nın özel bir yeri bulunmaktadır.

Bizans sanatı müteahhisler tarafından çok şık cildler halinde tanıtılan bu sanat abidesinin Türk çağındaki yeri, Türk-İslam sanatının buraya yansması, burayı süsleyen sanat eserleri ve hatta bunların bânileri, Eyice aracılığı ile tanıtılmıştır. Müstemilâtında bulunan yapılar ve bunların Bizans kadar Türk devrinde de nasıl kullanıldığı incelenirken, hiç bir kayıt gözden kaçırılmamış, depolarda yanlış kodlanmış eserler yerine konulmuş ve en son başan olarak da mozaikten yapılmış bir Tuğra burada esas yerine konulmuştur.

İstanbul'u ziyaret edip de kitap yazan kişileri ve özellikle de araştırmacıları tanıtmıştır. Bu alanda kitap yazan ve tarih literatürüne "Seyyahlar ve Seyahatnameleri" diye geçen konu, Semavi Eyice tarafından bir tek dipnotu doldurmak için değildir, her birisinin Türk sanatına ne gibi bilgiler getirdiğine de değinir. Bu seyyahlar bir tek İstanbul ile sınırlı kalmamıştır. Eyice, Türkiye üzerinde duran ve Anadolu ile Rumeli yöresini ziyaret edenlerin bilgilerini değerlendirdiği kadar, kitap yazıp da baskı azlığı yüzünden az tanınan kişileri de ilim âlemine tanıtmayı başarmıştır. Bu sonuçları arasında Flachet adlı biriyle ilgili olanı tozlu kütüphane rafından daha ne kadar malzemenin bilinmedikleri için gölgede kaldıklarını belirtir.

Prof. Semavi Eyice'nin bu görkemli çalışmalarında İstanbul Ansiklopedisi'nin büyük bir yeri bulunmaktadır. Reşad Ekrem Koçu tarafından başlatılan bu ansiklopedide ilk ürünlerini vermesi, yıllar boyu sürececek bir birikimin yaratılmasını sağladı. Çok takdir ettiği ve bizlere tanıttığı Koçu'nun bu çabasının akim kalmasından epey zaman sonra, Kültür Bakanlığı ile Tarih Vakfı'nın müştereken neşrettiği "Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi", Semavi Eyice'nin maddeleri ile değer kazandı. Eyice, bitirilen bu mühim eserde elindeki kayıtları değerlendirdi. Bazı konulardan feragat edip, genç araştırmacıların bunları geliştirmelerini sağladı. Bu ciltlerde, İstanbul Ansiklopedisi kavramını incelemesi yanında, Reşad Ekrem Koçu başta olmak üzere "İstanbul Tarihçileri" de unutulmaktan kurtardı.

Elektrik İdaresi yanında dükkânı olan Nişanyan idi. Bizleri ilgilendiren yerli ve yabancı her yeni çıkan kitaptan birkaç nüsha getirir ve meraklısı dükkânına girdiğinde hiçbir şey söylemeden önüne koyardı. Müşterilerden peşin ödeme de istemezdi. Beğendiğiniz kitabı hiçbir şey ödemedi alır götürürdünüz. Bir daha gidildiğinde, Nişanyan mazlum bir edayla 'Acaba bugün bir şey verebilecek misin?' diye sorardı. Türkçe eski kitaplar hususunda İsmail Efendi, Raif Yelkenci Beyle ünlü Nizamettin Aktuç Bey'in yaptıklarını unutamam. Rahmetle andığım bu kitapçılar ve daha birçokları, son derece tok gözlü satıcılardı, eski kitapları arayan ve okuyanlara yardımdan zevk alırlardı. O devrin esnafı da başka türlüydü."

Semavi Eyice 1943 yılında Galatasaray'dan mezun olur. Babası küçük oğlunun hariciyecisi olmasını istemektedir. Semavi Eyice ise önce denizcilğe heveslendiyse de sonradan sanat tarihi okuma kararını kesinleştirir. O yıllar İkinci Dünya

Semavi Eyice (solda, elinde kitap olan), 1950 yılında sanat tarihi öğrencileriyle uygulamalı bir ders sırasında.

Savaşı yıllarıdır ve bu tür bir eğitim için Almanya'dan başka bir yer yoktur. Eyice Almanya'ya gitmeye karar verir. Almanya'ya gidebilmek için uzun formaliteler

sonucu Ankara'dan izin alınır ve Ekim'in 18'inde yola çıkar. "Ben o tarihe kadar Alman kültüründen uzak büyümüşüm. Fransızca eğitim almıştım ve Galatasa-

Profesör Eyice, bilimsel çalışmalarında İstanbul ile sınırlı kalmadı; Türk sanatının yayıldığı her bir şehri ve Anadolu'nun unutulmuş köşelerindeki kalmışları incelerken, Bizans çağından başlayarak geçirdikleri evrelere değindi. Bursa bunlar içinde en dikkat ettiği merkezlerin başında gelir ve burada bulunan Türk sanat eserleri ile birlikte, Osmanlı Devleti'nin ilk iki padişahı Osman ve Orhan Beylerin gömülü buldukları Bizans yapılarından yola çıkıp Ayaşofya Vaftizhanesi'nde gömülü Osmanlı padişahlarını da ihmal etmez. Bu sırada Bursa ile ilgili eser yazan kişileri ve Osmanlı tarihinin büyük mütehassısı Josef von Hammer'ın unutulmuş seyahatnamesini inceleyip (Bellefen 46/183 (Ekim 1982) s. 535-550), onunla birlikte İznik taraflarına uzanırken burayı da bizlere tanıtır (İstanbul, 1988, 80 sayfa). Fakat tek bir eser ile yetinmeyip kiliseleri, imarethaneleri, hamamları bir bütün halinde ilim alemine sunar.

Bu satırların yazıldığı sırada Kültür Bakanlığı tarafından neşredilen prestij kitaplarından "Bursa" bitirilmiş ve Semavi Eyice imzası yıllan binkimini yansıtmaktadır. Bu yöreden kurtulmak isteyen bir araştırmacı, Semavi Eyice ile birlikte Trabzon'a kadar da uzanır ve orada Sumela adlı manastırı ziyaret ettikten sonra çok kısa bir zaman zarfında Edirne şehrinde kendisini Bizans ve Türk eserleri arasında bulur ve buranın "Saat Kulesi"nde ziyaretini bitirdikten sonra Side ve Silifke taraflarında yaz tatilini yaparken tarihi eserleri yaratıcıları ile birlikte yaşar, vakit geçirmeden Kıbrıs adasındaki Türk eserleri de ziyaret edilir. Kurtuldukları zannettikleri bir sırada Yunanistan'daki Türk eserlerini beraber inceler ve oradan Svilingrad'daki Mustafa Paşa köprüsünü ve I. Murad'ın Meşhed'i ziyaret edilir ve yanbaşındaki Enez'de denizciler ve onların yapılan incelenir; Silivri camileri içinde Osmanlı tarihindeki kişilere ve davranışları tartışılırken Sinan Paşa'nın Afyonkarahisar yakınlarındaki Sinan'lıdaki eseri ve bunun 16. yüzyıldaki hangi Sinan Paşa olabileceği listesiyle tetkikten geçer, bu tartışma ile birlikte Çorum'da Elvan Çelebi ile derinlerde kalan suların serinlemek için yu-

dumlanır ve Kırşehir'deki çiçekli bir mezar taşı sanat aleminde uzun bir yolculuk yaptırır, basılıp da ancak ayrı basım olarak dar çevrede tanınan Magva kalesi Haçlı Ordusu ile birlikte ziyaret edilir. Akdeniz sığığında bunaldığını zanneden birisi, Amasra şehri kıyısında Cenovalı ve Türk tüccarlar ve denizciler ile birlikte burasının yaratılmasında katkısı bulunanlar incelenir. Armalar ve işaretler ile birlikte bu kere Galata'daki Cenovalı yöneticinin idare binası tetkikten geçer. Sonra Venedik Cumhuriyeti'nin temsilci olan Balyos ile birlikte Balkapanı Hanı içindeki tarihi konular aranır ve bulunur. Bu hani terk edenler, kendilerini Osmanlı bedestenleri içinde misafir edilmiş bulurlar. Bu binalar soğuk duvarlar ile çevrili olmayıp içinde cereyan eden tarihi olaylar ile canlanır. Elçi İlanı içinde tüccar ve misafirler ile birlikte kalınır ve kimlerin burayı yarattığı ve can verildiği, hatta resimlerle minyatürlere geçen hususlar tahsis edilirken, yıkılması akabinde yerine çıkan biçimsiz binanın da anısı araştırma metnini tamamlar.

Bütün bu beceriler kısa bir zaman zarfında bir araya getirilen bilgiler değildir. Napoli'ye yaptığı bir konferans ziyareti sırasında gördüğü bir Türk elçisinin portresinden, sanat tarihi ve 1740 yılında burayı ziyaret eden Hüseyin Paşa ile birlikte tabloyu yapan ressam ve bunlar hakkında verilen bilgilerin kaynağına inilir. Tarihçilerin bile dikkatinden kaçan kayıtları sıralanmasından sonra, mezar taşı da bizzat görülüp fotoğrafı çekilirken, ilmi çalışmaların kütüphaneler ve arşivlere kapanıp yaratılmasının gerekli olduğu ispat edilirken, bizzat gidip görmenin kaçınılmaz olduğuna değinilir.

Devletimizin kurucusu M. Kemal Atatürk, Semavi Eyice'nin kaleminden incelendiği zaman, tarih, sanat, kültür çalışmalarına katkıları ile tanınır. Küçük yaşta Mustafa Kemal'in yetiştiği Selanik muhiti detaylı olarak incelendikten sonra, kurduğu devletin başkenti yapılan Ankara'nın tarihî evresi, kıymetli bir tablonun neşri ile birlikte incelenmiştir ve bir süre "Haleb" diye bilinen bu tablonun aslında neyi anlattığı detaylı bir çalışma ile bilim âleminde su-

nulmuş, tablonun reproduksiyonu geniş kitleye tanıtılmıştır.

Prof. Dr. Semavi Eyice'nin eserlerini bir araya getirmek için çalışmalarına başladığım zaman tertibi üzerinde epey zorluk çekmekle beraber, hiç çekinmeden devam ettirdim. Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, Eyice hakkında bir armağan kitap neşrine karar verdiği zaman eserlerin listesini vermeyi üstlendim. Kitap gecikmeli olarak çıkacağı için, kendisi de bir kitapsever biri olan kitapçı Turhan Polat'ın teşviki üzerine 1991 yılında bir bağımsız cilt halinde hazırladım. TTO Kurumu benim derlememi armağana katıp neşretti. Bu tarihten sonra da çok sayıda eser veren Semavi Eyice özellikle Türkiye Diyanet Vakfı himayesinde çıkan İslâm Ansiklopedisi'nde ilk fasiküllerden başlayarak maddeler kalemle aldı. Tamamlanmasını temenni ettiğim bu ansiklopedide daha çok maddeler yazmasını beklemekteyim. Milli Eğitim Bakanlığı'nın neşrettiği İslâm Ansiklopedisi için uzun zaman kendisinden yazı istemedi ise de Mescid, Minare ile birlikte Rumeihisan beklendi. Basımı geciken İstanbul maddesi için, sanat eserleri, kendisinden istendi ve "İstanbul'un tarihi eserleri" ile "Galata" maddelerini de bitirerek üzerine düşeni yerine getirdi. Ne var ki 1954 ile 1982 yılları arasında Türk Ansiklopedisi için hazırladığı maddeler, eserin gecikmesi ve aydınlar tarafından ihmal edilmesi, başarının gölgede kalmasına yol açtı. Son iki makalesinin çıktığını da benden öğrendiği zaman hayret etmekten geri durmamıştı. Kendisine yapılan başvuruları inceledikten sonra isteklerini yerine getiren sayın profesörün tarafımdan hazırlanan "Bibliyografya"sı şimdiden yetersiz kalır görülür ise de 1991 yılına kadar olan yayınlarını araştırmacılar daha kolay öğreneceklerdir ve ihmal etmediğim Dizin'ler de istenilen ve aklı takılan konuların bulunmasında yararlı olacaktır. Her bir dakikasını içinde yararlı araştırmalar yaratmaktan kendisini alamayan Semavi Eyice'nin katkıları her zaman saygı ile okunacaktır. Dipnotlarına giren kıymetli malumat, araştırmalarında bulunan fotokopiler ve fotoğraflar da bilgileri kuvvetlendirmektedir.

Semavi Eyice'nin katıldığı ilk uluslararası kongre 1953 yılında Selânik'te yapılmış olan Bizans Kongresi'dir. Soldan ikinci Semavi Eyice, Sağında E. Maumbory.

Semavi Eyice evliliğinin ilk yılında eşi Kâmrân Hanım'la, 1960.

ray'dayken ikinci dilim İngilizceydi. Tren bindim ve Berlin'e gittim. Ama Berlin o günlerde oturulacak gibi değildi. Hava hücumları oluyordu. Bir süre ufak bir kasabada kaldım ve orada yaşlı bir hanım öğretmenden Almanca öğrendim."

Almanca'yı iyice öğrenen Eyice, Almanya'da ilgi duyduğu konuda eğitim veren bir üniversite aramaya başlar. Böyle bir üniversitenin aynı zamanda düşman hava saldırılarından da uzak olması gerekmektedir. Böyle bir üniversite Viyana'da bulunmaktadır. "Ben orada bir dönem okuduktan sonra, tatilde Türkiye'ye gideyim, denize girerim diye düşünüyordum. Tam o sırada, 1944 yılında Türkiye bizlere haber vermeden Almanya ile tüm ilişkilerin kesti. Bereket ben sigara içmiyordum. Bize verilen karnede ben sigara hakkımı yiyeceklerle değiştiriyordum. Bir de bize Türkiye beşer kiloluk yiyecek paketleri gönderirdi. Bu yardım, Türkiye münasebetlerini kesmiş olmasına rağmen son dakikaya kadar geldi."

Eyice, Yunanistan'da bir kongre sonrası Yunanlı sanat tarihçisi Mutzopoulos ile, 1968.

Semavi Eyice 1945 yılında eğitimini sürdürmek için Berlin'de bulunmaktadır. Savaşın son günleri içinde Berlin'in işgali gündeme geldiğinde Eyice ve arkadaşları Türkiye'ye dönmek üzere Danimarka'ya geçer. Danimarka'da bir süre tutuklu kalan Türk vatandaşları bu ülkeden İsveç'e geçerler ve bir Kızılhaç gemisiyle Türkiye'ye doğru yola çıkarlar. "Gemide bizden başka Almanya'dan çık-

mış ve çeşitli ülkelere dağılacak insanlar da vardı. Arjantinliler vardı, kendilerini Türk olarak gösterip, toplama kamplarından canlarını kurtarmış Yahudiler vardı, İtalyanlar, Hollandalılar.. O günlerde savaş devam ediyordu, bitmesine az kalmıştı ama sürüyordu. Gemi o yüzden kıyıları takip ederek ve çeşitli milletlere mensup insanları yollarda bırakarak bir buçuk ay içinde Türkiye'ye geldi."

Hocam Semavi Eyice ile Anılar

Yıldız Demiriz

Prof. Dr. İstanbul Üniversitesi, Sanat Tarihi Bölümü

Prof. Dr. Semavi Eyice'yi 1960 yılında öğrencisi olarak tanıdım. Çok yönlü bir bilim adamı olan Prof. Dr. Semavi Eyice'yi burada hocam olarak tanıtmak istiyorum. O dönemlerde Bizans sanatını çok az öğrencinin tezli sertifika olarak seçmesi, seminerlerde hoca-öğrenci ilişkilerinin yakınlığında rol oynardı. Bu öğrenci azlığının sebebi, çok titiz çalışması ve öğrencisinden de aynı titizliği istemesiydi. Tezli öğrencisi olduğumda seminerlerine katılan beş kişiden biriydim. Ders ve gezilerinde, bellek gücünü, kolay dağılmayan dikkatini, yan konu ve disiplinlere önem verişini yakından izledim. Sadece İstanbul'u değil, ülkenin pek çok yöresini de ne kadar yakından tanıdığını gördüm.

Profesör Eyice derslerinde hiçbir zaman yazılı bir metni okumamıştır. Elindeki dayanak, üzerinde isimler, tarihler, yerler ve konu hakkındaki kaynakları içeren fişlerdir. Dersi her anlatışında bu fişlere yeni bilgiler işler, ders veya konferansın niteliğine göre bazıları elimine eder veya yenilerini ekler. Böylece hitabettiği topluluğun kültürel seviyesine ve beklentilerine uygun bir dille konuyu serbest şekilde açıklar. Konuyu, aynı notlara dayanarak farklı düzeylerde anlatması, hocalığı ustasının kanıtıdır.

Su veya bu sebeple topluma hitabetmiş kişiler, izleyicinin dikkatinin zaman zaman dağıldığını bilirler. Semavi Bey'in dersi ayakta, çok defa dolaşarak anlatması dikkatleri uyanık

tutar. Bahsi geçen kişilerin özel hayatları hakkında anlattığı anekdotlar, dersin konusu unutulsa bile akıllarda kalır. Bu arada, konunun geçtiği yörenin dünkü ve bugünkü durumunu karşılaştıran anılarla, eserin eski durumunu gösteren ilginç fotoğraflarla her zaman için dikkatleri çeker.

Kitaba olan merakı sonsuzdur. Geniş kaynak bilgisinden öğrencileri de faydalanır. Kaynakçayı tahtaya yazar, söz konusu eserin yazarı veya çalışmanın mahiyeti hakkında ilginç bilgiler verir. Böylece öğrenciler, konu hakkındaki açıklamalara bağlı kalmaz, daha fazlasını araştırmak için ipuçları edinirler.

Kaynakları mutlaka kendisi de görmüş, incelemiş ve faydalanmış olur. Bu konuda kendisini kandırmak mümkün değildir. Burada mezuniyet tezimi hazırladığım yıllara dönerek bir anımı nakletmek istiyorum. Tezimi inceledikten sonra geri verdiğinde tek kırmızı yazı, Glück'ün "Das Hebdomon" adlı kitabıyla ilgili notun yanındaydı. "Bu kitabı nerede gördünüz?" diye soruyordu. Tabii ki görmemişim ve gördüğümü zannedeceğine inancak kadar saftım. Ama o, kitabın Türkiye'deki hiçbir kütüphanede bulunmadığını biliyordu. Böylece göremediğim bir yayını dipnotunda nasıl zikredeceğimi uygulamalı şekilde öğrendim.

Semavi Bey öğrencilerinin, eserleri yerlerinde inceleyerek tanımasını, kendi gözlemlerini değerlendirmesini isterdi. Çoğumuz ilk olarak onun seminerlerinde, bir konuyu kendimizden

I.Ü. Edebiyat Fakültesi kütüphanesinin açılış sırasında kütüphane personeli ve Adnan Ötügen'le birlikte, 1963.

Semavi Eyice, 1970 yılında öğrencileriyle birlikte Göreme'deki kiliseleri gezirken.

Semavi Eyice, Türkiye'ye döndüğünde İstanbul Üniversitesi'nin sınavlarına çalışır. Önünde on gün gibi kısa bir zaman vardır fakat o yine de başarılı olacak ve 1948 yılında mezun olduğu Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Kürsüsü'ne devam etmeye hak kazanacaktır. Almanya'dan dönmüş olduğu halde hiç sene kaybetmeden mezun olabilen Eyice'nin bitirme tezi konusu ise "İstanbul Minareleri" dir.

Almanca bildiği için Tarih Bölümü'ne geçmesi konusundaki önerilere aldırmaz; o kararını çöktan ver-

miş, yolunu çöktan çizmiştir. Sanat tarihçisi olacak ve Bizans'ı inceleyecektir. Almanya'da katlandığı sıkıntılar hep bu yüzdendir; kararından vaçgeçmez. 1948 yılından itibaren İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Kürsüsü'nde asistan olarak çalışmaya başlar. Burada önce Türk ve İslâm sanatı dersleri veren Prof. E. Diez'in yanında çalışır; bir süre sonra Bizans sanatı tarihi öğretim üyesi Prof. Schwein-

furth'un asistanlığını yapar. İslâm sanatı derslerinde Prof. K. Erdmann'ın yardımcısı olan Eyice, Edebiyat Fakültesi'nde her yıl konferans şeklinde dersler veren Prof. A. Gabriel'in bu derslerini Fransızca'dan, Schweinfurth ve Erdmann'ın kileri Almanca'dan Türkçe'ye çevirir. Yaz aylarında da Türkiye'nin çeşitli yerlerinde incelemeler yapar. 1950-1953 yılları arasında ise Arif Müfit Mansel'in başkanlığı-

nı yürüttüğü Side kazılarında katılan Eyice, 1952 yılında "Side'nin Bizans Dönemine Ait Yapıları" başlıklı teziyle doktorasını verir. Bir süre sonra ise doçentliğe başvurmaya karar verir.

"Doktoramı tamamladıktan sonra doçentliğe başvurduğum ve bundan sonra ayak oyunları da başladı; çünkü o zamanlar kadroya bağlıydınız ve kadro bir tane vardı, başkanlarını o kadroya almaya ça-

daha iyi bilen dinleyiciler önünde anlatmak ve tartışmak zorunda kaldık. Bu uygulamalı çalışmalarla öğrendiklerimiz bizlere, sıralarda oturup ders dinleyerek öğrendiklerimizden çok daha faydalı olmuştur.

YOK uygulamaları ile öğretim üyesi öğrenci arasındaki dialog büyük ölçüde kesildi. Sanat tarihi gibi görsel malzemeye dayanan bir alanda, yazılı sınavlarla, hatta testlerle öğrenci mezun edildi. Buna mali imkanların kısıtlanması ve anarşi korkusu ile öğrencileri gezi ve kazılara götürmenin güçleşmesi eklenince, eğitim zincirinin en önemli halkalarından biri yok edildi. Üniversite öğretim üyesinin sadece kürsüde ders verdiği veya sınav yaptığı sırada değil, bütün yaşamında "Hoca" olduğu veya olması gerektiği gerçeği, gözardı edildi. Bizim kuşağımız, hoca öğrenci ilişkisi yanısıra usta çırak ilişkisini de yaşamak mutluluğuna erişmişti. Bu hususlar özellikle Semavi Hoca'nın geçerli idi. Sohbetlerimiz sırasında kendisinden hâlâ yeni şeyler öğrenmekten mutluyum.

Prof.Dr. Semavi Eyice ile yan yana yürürken veya Anadolu'ya yaptığımız gezilerde hoca ile şöför arasında otururken öğrendiklerim, derslerde öğrendiklerimden daha önemlidir. Zira, derste anlatılan kitaplardan veya eski öğrencilerin notlarından da öğrenilebilir. Ama yol kenarındaki bir taş, bir yapı veya bir ağacın uyandırdığı çağışım tekrardanamaz. Gerek derslerinde ve gerekse gezi ve seminerlerde sadece

Amasra, Temmuz 1963.

Bizans sanatı ve tarihi ile ilgili şeylere değil, o yöre için önemli olan her türlü esere, devir ve üslup ayırımı yapmadan dikkatleri çekerdi. Çivi yazısından rokokò süslemeye, ilkçağ tapınağından neoklasik camiye, kervansaraydan sebille kadar, bir sanat tarihçisini ilgilendirmesi gereken her şeyi büyük bir zevkle anlatır, sorulara bıkmadan ve sabırla cevap verirdi.

Anadoluya yaptığımız gezilere katılan arkadaşların anılan kitaplar doldurabilir. Temmuz ayında yaptığımız üç haftalık Güney Anadolu gezisini ve her gün öğleyin bir kaleye tırmanışımızı geziye katılan hiçbir arkadaş unutmamıştır sanırım. Ya da Dereağızı Kilisesi'ni arayışımızı.... Finikeden Elmali'ya giden karayolundan orman yoluna saptığımızda yarım saatte varacağımız söylenen yere öğleden sonra saat dörtte varıp, aç bılaç, susuz, köylülerin getirdiği tek bardaktan içtiğimiz ayranın tadını nasıl unutulabilir.

Bu gibi olaylar gezilerin tuzu biberi idi, ama bizi birbirimize ve hocamıza sımsıkı bağlardı. Aradan geçen uzun yıllardan sonra aramızdaki bağların eskisinden de sıkı olduğunu söyleyebilmekten mutluluk duyuyorum.

lışıyorlardı. Askere gitmek üzereyken doçentliğe müracaat ettim. Bir doçentlik tezi hazırladım verdim ve askere gittim. Ben askerdeyken İstanbul'da Bizans kongresi yapıldı, ben o kongrenin sekreterliğini yapıyordum. O sırada 6-7 Eylül olayları oldu. Bunların yanında bir de "İstanbul" adında Fransızca bir kitap hazırladım. O dönemde hem yedek subaylık yapıyordum hem de kitabımın baskısı ile ilgileniyordum. Yedeksubayken "Son Devir Bizans Mimarisi" başlıklı tezim ile doçentlik imtihanına girdim. Terhis olduğum sırada doçent ünvanına sahiptim."

Semavi Eyice, terhis olduktan sonra üniversiteye döner. Aslında bu dönüş, hafta sonları üniversiteye gelip verdiği derslerin yeniden normal zamana döndürülmesidir.

E. Hakkı Ayverdi'ye Fahri Doktorluk verildiğinde çekilen bu fotoğrafta Uğur Derman, Turhan Baytop ve Semavi Eyice birarada.

Şevket Aziz Kansu'ya TTK üyelik beratı verilmesi nedeniyle yapılan tören, 1970.

Semavi Eyice, sivil hayattaki görevinin başına döndükten 1,5 yıl sonra, 1958 yılında 1954 yılında evlendiği eşi Kamran Yalgın ile birlikte Münih Üniversitesi'ne gider. Humboldt bursunu kazanan Eyice, 13 ay süre ile buradaki derslere girer. Kitap tutkusu burada da kendini gösterir; bir yandan dersleri takip ederken boş zamanlarını kitap toplamaya ayırmıştır.

Eyice 1959 yılında Türkiye'ye, İstanbul Üniversitesi Sanat Tarihi Kürsüsündeki görevine döner. Bu tarihlerde Bizans ile ilgili dersler vermeye başlamıştır. "Osmanlıya da merakım vardı. Fırsat buldukça Osmanlı'yı da anlattım. O

günlerde bir de baktım ki öğrenciler iyice tuhaf... Sâsânî sanatını, ata binişlerini öğreniyorlar ama Mimar Sinan'ı bilmiyorlar. Ben bunun üzerine kendiliğimden bir ders koydum. Haftada bir saat devam zorunluluğu, yoklaması ve imtihanı olmayan Osmanlı Sanatı dersi veriyordum. Katılım oldukça fazlaydı ve en sevindirici tarafı, katılan öğrencilerin bir kısmının sanat tarihi dalı dışından olmalarıydı."

Semavi Eyice 1963 yılında profesörlük kadrosu boşaldığında profesör olmak için çalışmalarına başlar. Aynı yıl içinde Edebiyat Fakültesi'nde Bizans Kürsüsü adında yeni bir kürsü kurulmuştur. 1964

yılı ise onun, "İlk Osmanlı Devrinin Dinî-İçtimâî Bir Müessesesi: Zaviyeler" başlıklı tezi ile profesör olduğu yıldır. YÖK'ün kuruluşuna kadar bu kürsüde çalışan Eyice, YÖK'ün Bizans Kürsüsü'nü ve benzeri bazı kürsüleri birleştirip Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü'ne çevirmesinden sonra bu bölümün başına getirilir.

"Türkiye'de aşırı uçta olan birtakım kişiler her ne kadar Bizans sanatının bize lüzumu yok diyorlarsa da ben, Türkiye'de Türk'ten bir Bizans sanatı uzmanı olmasını uygun görüyorum. Ben bu konuda okumak için gittim yurtdışına, Türkler'den de bu konuyu yapabilecek

Benim Pencereyden Semavi Eyice

Hülya Tezcan
Dr., Topkapı Sarayı Müzesi

Semavi Hoca'yı öğrenci olarak tanımam fakülteye başladığım 1962-1963 yıllarına rastlar. Onun açık ve net anlatımı, konusuna hakimiyeti beni kendisine bağlayan ilk özellikler oldu. Seneler ilerledikçe hocanın daha başka yönlerini de tanımaya başladık. Çabuk kızan, öfkeli davranışlarının altında altın gibi bir kalbi, dürüst bir kişiliği vardı.

Hoca her yıl bir grup öğrencisiyle on, onbeş gün süreli, Anadolu'ya tetkik ve araştırma gezisine çıkardı. Bu gezilere yeni katılacak olanlar özenle seçer, Anadolu'da karşılaşılacak her türlü zorluğa uyum sağlayabilecek problemsiz öğrenciler olsun isterdi. 1965 yılında çok yakın bir kız arkadaşımın birlikte ben de başvurduğum. Konuşmaları on kişiydi, talep fazlaydı, kur'a çekilecekti. Hocanın bir yakını, birlikte başvurduğumuz arkadaşımın gidebilmesi için ricada bulunmuş, hoca da bu ricayı kırmamış. Bana da asistan 'sen kur'da çıkmadın, gele miyorsun' dedi. Tabii çok üzülüm. Grubun yola çıkmasına bir gün kala hoca eve haber gönderip, geziye benim de katılabileceğimi söyledi. Çok sevindim ve bunun nasıl olduğunu sormak aklıma bile gelmedi. Fakat hoca daha sonra bana, 'arkadaşını alıp seni bırakmak haksızlık olacaktı, vicdanım elvermedi', diye itirafında bulundu. Bu beni çok duygulandırdı ve hocaya olan güvenimi arttırdı.

Hocanın dürüstlüğüne yansıyan bir başka olay da eşimin başından geçti. Semavi Bey çalışmalarında çok titiz olduğu için öğrenciler korkup, mezuniyet tezini kendisinden almazlardı. Çünkü hoca yapılan tezler üzerinde titizlikle durur, defalarca geri çevirir, ilave edilmesi gereken kaynaklar verir, hatta tercüme edip getirirdi. Sonuçta da; tezde bu kadar yorulan öğrenciyi mezuniyet sınavında döndürmezdi. Eşim de sekiz kere düzeltilip geri dönmüş tezi kabul edilince mezuniyetini garanti görmüştü. Bizde sınavlar eserlerin fotoğrafları üzerinden olur, eseri tanı, üzerinde konuşursunuz. Eşime de Aya-sofya'nın kapısının fotoğrafı gelmiş, fotoğraf çok net olmadığı için biraz tereddüt etmiş. Aya-sofya'nın kapısı dese bir türlü, değil dese başka türlü. Aklınca kurnazlık edip benziyor demiş. Hoca usulen bir iki soru daha sormuş, olmadık çık, demiş. Böylece ilk defa bir tezli öğrencisini mezuniyet sınavında bırakmış oldu. Daha sonraki yıllarda hocayı evinde ziyaret ettiğimiz bir gün hanımı anlattı. Eşimi bıraktığı sınav gecesinde hoca sabaha kadar uyuyamamış, evin içinde dolaşmış durmuş. Ama hoca doğru yaptığına inandığı bir işte sonunda üzülse bile prensibinden ve doğruluğundan asla tâviz vermez.

Semavi Bey'in güçlü ve esprili bir anlatımı vardır. Öğrencilik yıllarında kızını Topkapı Sarayına gönderirken kendisiyle ilgilenmem için bana hâlâ sakladığım bir not yazmış: "Kızım Gülferm sizlere emanet. Kültürünü artırıp öyle iade edin... Sevgiler".

Hocanın çabuk kızan ve küsen tabiatından söz etmiştim. Ben doktoramı Semavi Bey'in danışmanlığı altında tamamladım. Bir iş yerinde çalışmam ve konunun genişliği nedeniyle tezin tamamlanması on bir yıl sürdü. Bu zaman zarfında hocayla pek çok anımız var tabii, ama ben onun kalbinin altın tarafını anlatmak için yaşadığım son olayı nakletmek istiyorum.

Tezimi, Amerikalı bir profesörün tavsiyesi ile, Turing Otomobil Kurumu'nun Genel Müdürü Çelik Gülersoy basmaya karar verdi. Semavi Bey'in önsözleriyle kısa zamanda basıldı. Kitabın baskısı yaz aylarına rastladı; ben tatildeydim, dönüşümde bir arkadaşım haber verdi. Hemen telefon edip kitaptan istedim ve ilk iş olarak hocaya götürdüm. Yaz aylarında fakülte kapalı olduğundan haftada iki gün geliyordu. Gittiğimde kendisini bulamadım ve bir arkadaşına bıraktım. Ertesi hafta kitap hakkındaki izlenimlerini öğrenmek için gittiğimde, hiçbir şey söylemeye fırsat bırakmadan başladı bağır-maya; niye geldin, bu kadar zamandır neredesin, kitabı niye getirmedin, artık getirsen de kıymeti yok, ben kendim alırım gibisinden sözler söylüyordu. Ben haklı olduğumun verdiği güven içinde büyük bir soğukkanlılıkla 'Hocam,' dedim; 'siz bu kadar uzun yıllardan sonra bana küsemezsiniz, biz artık akraba olduk, baba kız gibiyiz, siz bana git deseniz de gitmem' dedim ve boynuna sarılıp yanaklarından öptüm. O anda ikimiz de çok duygulandık. Bana hak verdi, 'Doğru' dedi, 'ne olduğunu otur anlat bakalım'. Böylece olayı tatlıya bağladık.

İşte bende iz bırakan hatıralardan bazılarıyla sevgili, değerli hocam.

birinin olduğunu göstermek için. Gayem Atatürk'ün, Orta ve Güney Anadolu gezisi sırasında Konya'dan, başbakan İsmet İnönü'ye yolladığı ve yurt içindeki arkeolojik araştırmaların Türk gençleri tarafından yapılmasını isteyen direktifine uymaktı. Türk eserlerinin perişanlığını da gören Atatürk, aynı direktifinin ikinci kısmında bunların vakit geçirilmeksizin onarılmasını ve kurtarılmasını istemişti. Ben yalnızca Bizans sanatıyla kalmadım, Osmanlı ve Selçuklu sanatıyla da uğraştım, seyyahlarla da uğraştım; hattâ yakın tarih üzerine çalışmalarım da vardır." Prof. Dr. Semavi Eyice 1991 yılında üniversiteden emekli oluncaya değin birçok yurtdışı etkinliklere de katılır. Almanya'da Bochum Üniversitesi'nde Fransa'da ise Sorbonne ve Collège de France'da, İsviçre'de Genève Üniversitesi-

rin, yani kendi kültürümüze yabancı olmakla beraber yaşadığımız topraklardaki tarih ve medeniyet izlerini bir Türkün de tanıyıp inceleyebileceği ve yine kendi medeniyetimizin eserlerini de yaşatmaya gayret edebileceği düşüncesini yerine getirmeye çalıştım. Bu iki programı, yıllarca Trakya ve Anadolu'da Bizans ve Türk eserlerini inceleyip, önemli bulduklarımı yayınlamak suretiyle gerçekleştirdim. On iki yıl Toroslar'da eski ören yerlerinde araştırmalar yaptım. Balkanlar'da kalmış Türk eserlerini de derledim. "Kovulduğum" Anıtlar Kurulu'nda da İstanbul ve İstanbul dışındaki pek çok eski eserin kurtarılması için çabalarım oldu. Hattâ bazı çok değerli mimari eserlerin mahvına yol açacak girişimlere, Sinan'ın yapısı Mağlova Kemerî örneğinde olduğu gibi tek başıma karşı çıktım. Fakat artık biraz geç de olsa anladım ki, bütün bunlar boşunaymış."

Semavi Eyice'ye Tarih Kurumu'ndaki görevi ve buradaki tecrübesini sordüğümüzda biraz kırgın bir gülüşle yaşadıklarını anlatıyor:

"Ben yetmişli yıllarda Tarih Kurumu üyeleri tarafından üye olmak için teklif edildim ve seçildim. 14 sene süren üyelikim sırasında epeyce çalıştım. Konferanslar verdim, makaleler yazdım; yeni çıkan eserlerin tanıtma yazılarını hazırladım, yurt dışında Tarih Kurumu adını Türk Kültürünü tanıtmaya çalıştım. Fakat bunun ardından arkeolojiyle ilgilenenlerin hepsini Tarih Kurumu'ndan 1983'te tasviye ettiler. Ben, Ekrem Akurgal, Jale Inan, Afif Erzen, hepimiz ayıklandık. Aradan dört beş yıl geçti. Oradaki bazı arkadaşlar 'Semavi olmadan olur mu.' diye düşünmüşler ve benim orada

bulunmamı desteklemişler. Beni kuruma bir daha aldılar. Evvelki seneye kadar biraz kırgın olduğum için hiçbir etkinlikte bulunmadım. Yalnızca genel kurul toplantılarına gittim. Ben 1983'te niye atıldığının hesabını sormak istiyordum. Bazı girişimlerde bulunacak oldum. Ardından benim Tarih Kurumu'ndan çıkarıldığımı bildiren bir yazı aldım. Tamam bitti..."

Prof. Dr. Semavi Eyice'nin doğru bildiklerini söylemesi, baskılar karşısında yılmaması, buna dayanamayanların onu görevinden almalarıyla devam eder. Bunun en son yaşanı ise 1997 yılında Eyice'nin Kültür Bakanlığı'ndaki işine son verilmesidir. "En sonunda kapının önüne de konuldum. 38 sene Anıtlar Kurulu'nda görev yaptım ve bu kadar geçmiş olan tek üye bendim. 1958 yılından beri bu görevi yapıyordum. Altyüz'e yakın, belki daha da fazla yayınım var. Légion d'Honneur Madalyası sahibiyim. Alman Arkeoloji Kurumu'nun doğal üyesiyim, Belçika Krallık Akademisi'nin üyesiyim. Bu milletin kültürüne bu kadar hizmet etmenin mükafatını böyle gördüm. Ben daha ne söyleyeyim..."

Yıllarını sanat tarihine vermiş bir bilim adamının, hele hele İstanbul'u sokak sokak gezmiş, her köşesini çok iyi bilen bir kültür adamının yetişmesi gerçekten çok zordur. Bütün bu özelliklere sahip olan Semavi Eyice, yıllar sonra da İstanbul dendiğinde akla gelecek ilk bilim ve sanat adamı olacak. Kalem aldığı yüzlerce kitap ve makale ise araştırmacıların yıllarca yararlanacağı birer kaynak olmayı sürdürecektir.

Bu yazıya katkılarından dolayı Semavi Eyice, Mahmut Sabiroğlu, Yıldıza Demirin ve Hülya Tezcan'a teşekkür ederiz.

Gökhan Tok

tesisi'nde dersler veren Eyice, Bruxelles, Münih, Mainz, Münster, Berlin, Roma, Ravenna, Venedik, Ohri, Bükreş, Selanik Belgrad ve Washington'da da konferanslar verir. Akademik kariyeri ve bilimsel çalışmaları Eyice'nin ne kadar iyi bir sanat tarihçisi olduğunu ortaya koyuyor. Kafasındaki sanat tarihi olgusunu anlatırken şunları söylüyor: "19. yüzyılda moda olmuş kötü bir Alman metodu vardır: Şekil analizi. Ben böyle bir sanat tarihine taraftar değilim. Benim görüşüme göre sanat tarihçisi, bir tarihçi gibi araştırmak zorundadır. Kültür tarihi genel tarihin bir parçasıdır, sanat da kültür tarihinin bir parçasıdır. Bütün bunlardan sıyrılıp da bir tabloya bakarak İsa'nın kaşı şöyle, gözü böyle ile sanat tarihi olabileceğine inanılardan değilim. Ben Atatürk'ün, eski eserler için düşündüğü ve istediği şekilde-